

NOVCI PELAGIJE

O kovnici i mjestu Pelagiji nema pisanih tragova. To se ime javlja samo na nekim kovanicama. Ikonografski se novac Pelagije stavlja u usku vezu sa Damastijem, a pretpostavlja se da je to bilo susjedno pleme koje je kovalo novac za svoje potrebe. Ikonografskom analizom svakako se povezuju ta dva „grada” smještena u Iliriji, najvjerojatnije u brdskom području u blizini rudnika srebra, ali još uvijek na nepoznatom području.

Osim ikonografske analize, analizirana je i sva poznata literatura, a učinjena je i analiza metala ikonografski sličnog novca Damastija i Pelagije. Nalazi sugeriraju da je vjerojatno kovnica Pelagija nastavila kovati novac na području kovnice Damastij kad je ta kovnica prestala raditi. Opisani su i novci Pelagije koji do sada nisu objavljeni ni prikazani u stručnoj literaturi.

UVOD

Novci Pelagije imaju sličan ikonografski prikaz kao novci Damastija, kao njihove tetradrahme, drahme i tetroboli. Još 1976. Sestini je prvi opisao pelagijsku tetradrahmu, ali krivo ju je svrstao među „numi Damastinorum barbari“, misleći da je ime na novcu ime damastijskog magistrata.¹ Godine 1874. Imhoof-Blumer otkriva u natpisu ΠΕΛΑΓΙΩΝ jedno posve nepoznato mjesto.² Naš uvaženi numizmatičar, Benko Horvat, u svom radu „Tetradrachme 'Grada' Damastiona iz nalaza u Risnu (Rhison)“ navodi da je Pelagija rudarsko bratstvo istoga plemena. I drugi autori, primjerice Head, Babelon, Svoronos, Gäbler, uočavaju stilsku, ikonografsku i metrološku sličnost otkova iz Pelagije s otkovima iz Damastija.^{3,4} Opsežna studija Maya povezuje tu ilirsku kovnicu s nejasno utvrđenim mjestom na području zapadne Makedonije, a pretpostavlja da bi se kovnica trebala tražiti na širem području Ohridskog jezera (danas Republika Makedonija), možda na području gdje su živjela plemena Pelagona.⁵ Slična razmišljanja navode i drugi autori, primjerice Jurukova, Kos, iako u posljednje vrijeme neki autori, Ujes-Morgan te napose Hertha Schwarz, iznose drukčija razmišljanja.^{6,7,8}

U ovom radu autor analizira novce Pelagije iz vlastite zbirke, uspoređuje novac Damastija i Pelagije, ikonografski i metrološki, te na malom uzorku uspoređuje analizu metala novca Pelagije i Damastija.

Neka novija razmišljanja o položaju grada i kovnice Damastij

O kovnici i novcu Damastija pisao sam u 64. broju Numizmatičkih vijesti prošle godine. Tamo sam citirao do tada poznate radove i naveo neka svoja zapažanja, analizirajući svoju znatnu zbirku damastijskog novca.^{10,11}

U međuvremenu izišao je interesantan rad dr. Herthe Schwarz. Ona navodi neka druga razmišljanja o položaju Damastija, a bazira ih na nadopunjenim rukopisima ge-

ografa Strabona. U daljnjem tekstu navodim razmišljanja Herthe Schwarz o mogućem položaju Damastija:

Pri datiranju i klasifikaciji damastijskih kovanica, kolekcionari i stručnjaci još i danas posežu za građom Johna Maya, koja je objavljena 1939., a koji Damastine drži domaćim ilirskim plemenom koje je u kovanju novaca imitiralo svoje grčke susjede. S obzirom da je Apolonova glava na nekoliko najstarijih damastijskih tetradrahmi stilski vrlo slična tipu Apolona na kovanicama Halkidskoga saveza, May je početak damastij-skoga kovanja novca datirao u godine 400./395. prije Krista, a mjesto smjestio u krajnji sjeveroistočni kut Ilirije, na današnju granicu između Albanije i Makedonije, sjeverno od Ohridskog jezera. Još jedan razlog za tu lokaciju u unutrašnjosti zemlje May je vidio prije svega u tome što se veći dio damastijske djelatnosti kovanja novaca od približno 350. g. pr. Krista pa do njezina kraja oko 325. g. pr. Krista očigledno ravnao prema kraljevima Peonije, a njihovo se područje vladavine protezalo odavde preko područja današnje Makedonije i Kosova. Valja napomenuti da se djelo Johna Maya u trenutku njegova objavljivanja već uglavnom moglo ubrojiti u zastarjelu literaturu jer je nekoliko godina ranije, na temelju rukopisa koji su čuvani u Vatikanu, djelo zemljopisca Strabona (VIII 6,16 C 375) nadopunjeno s nekoliko odlomaka, iz kojih doznajemo nešto više o Damastiju: drukčije nego što su pretpostavili May, a zajedno s njim i brojni drugi istraživači kojima te nadopune nisu bile poznate, Damastij nije bilo ilirsko naselje nego grčki grad koji su nakon 431. g. pr. Krista, no najkasnije 423. g. pr. Krista osnovali Egin i Mendejci u blizini rudnika srebra u Iliriji: Egina, otok ispred (pomorskih) vrata Atene u Saronskom zaljevu, do daleko u 5. stoljeće prije Krista bio je, bez obzira na svoju skromnu veličinu, vodeća trgovačka i pomorska sila u grčkom svijetu. Završetkom Perzijskih ratova postao je snažna konkurencija ambicioznoj Ateni. Godine 431. prije Krista, neposredno nakon izbijanja takozvanog Peloponeskog rata, Atenjani su se riješili tegobnoga konkurenta: stanovnike otoka protjerali su iz njihove domovine, a njihovu zemlju razdijelili stanovnicima vlastitih kolonija. Spartanci, ratni protivnici Atene, prepustili su potom protjeranim Eginima uzak dio obale na istočnoj obali Peloponeza, gdje se veći dio njih i nastanio, a ostatak se raštrkao po cijeloj Grčkoj. No, Atenjani su 423. godine prije Krista napali i to obitavalište te pobili ili protjerali stanovništvo. I grad Mende na Halkidici, saveznik Atene, potresen unutarnjim stranačkim sukobima, uvučen je u ratna previranja. Između 431. i 423. g. pr. Krista – te su godine i u gradu Mende nastali izbjeglički pokreti – Egin i Mendejci zajedno su osnovali Damastij u Iliriji. To nam potvrđuje da je glavni motiv damastijskih kovanica – Apolon i tronožac – povezan s osnivanjem toga grada, jer se pri osnivanju kolonije, tj. grada, odlazilo u Delfe po božje proročanstvo. Iz drugog izvora poznato je da su Egin, koji su protjerani iz svoje domovine, zaista primili proročanstvo o novom obitavalištu.

Koliko god su damastijske kovanice lako prepoznatljive, toliko je teško odrediti čak i približnu lokaciju mjesta kovnice Damastij. Do današnjega dana istraživačka literatura bilježi do 30 različitih i izrazito proturječnih prijedloga njegove lokalizacije. Većina Damastij smješta u unutrašnjost zemlje oko Ohridskog jezera, a neki ga smještaju čak i u današnje međugranično područje između Kosova i Makedonije. No, niti jedno niti drugo nije moguće: iako na Kosovu ima bogatih nalazišta srebra, ta je regija predaleko, izvan antikne Ilirije, koja je, gledajući u grubim crtama, identična današnjoj Albaniji. Regija oko Ohridskog jezera još se, doduše, ubraja u antiknu Iliriju, ali

u njoj nema gotovo nikakvih ležišta rude, tj. srebra. Već iz tipičnoga obilježja grčkoga grada može se zaključiti da se Damastij nikako nije mogao nalaziti u visokim brdima unutarnjega područja Balkana, s obzirom da je Ilire pratio glas da su vrlo razbojnički barbarski narod pod kojim nije dobro živjeti. Niti jedan Grk u 5. stoljeću prije Krista ne bi došao na pomisao da se nastani usred tih divljaka, a da pritom nema mogućnost za brzi bijeg preko mora.

Kao što se može zaključiti iz starije i već dugo poznate bilješke zemljopisca Strabona (VII 7,8 C326), Damastij se vjerojatno nalazio sjeverno od Epidamnosa/Dirahiona, današnjega Drača, i to negdje između ušća rijeke Mat u Jadran i Shengjina, antičkog nimfeja, nekoliko kilometara sjeverno od Lisa (Lissos), današnjeg Lezhea u sjevernoj Albaniji. U neposrednoj okolici grada, u Rubiku i Rreshenu nalaze se bogata nalazišta bakra i rudače, iz kojih se dobivalo srebro. No, najbolje mjesto za sidrenje u tom je kraju Lis, koji se u 5. stoljeću prije Krista nalazio još izravno na moru jer je dolina ispred samog mjesta tek u sljedećim stoljećima naplavljena rijekom Drilon, današnjim Drinom. Puno toga upućuje na to da bi Damastij mogao biti identičan s Lisom. No, ta spoznaja vjerojatno je već i u antici brzo pala u zaborav jer je grčki grad Damastij bio očigledno kratkog vijeka. Nakon završetka Peloponeskog rata, 405./404. prije Krista, otok Egina vraćen je, naime, prvotnim stanovnicima, što je zasigurno utjecalo i na Damastij. Ako se vratio samo i dio stanovništva EGINE, naselje se više nije moglo držati grčkim gradom, a zajedno s Grcima nestalo je i ime toga još vrlo mladoga grada.

No, jednoznačna identifikacija Damastija kao grčkog naselja ima najveći, a za kolekcionare najvažniji utjecaj na datiranje sveobuhvatne djelatnosti kovanja novaca: ne poznavajući datum osnutka naselja, J. M. F. May pretpostavio je da je kovanje novaca započelo tek oko 400./395. godine prije Krista; no na temelju skiciranih povijesnih događaja vrlo je vjerojatno da je grčko stanovništvo u to vrijeme već napustilo Damastij ili da ga je upravo napuštalo. Budući da je izdavanje vlastitog novca za grčki grad u 5. st. prije Krista bilo prijeko potrebno iz ideoloških razloga, djelatnost kovanja novca u Damastiju zasigurno je započela istovremeno s osnivanjem naselja, dakle oko 431., najkasnije 423. g. pr. Krista, i trajala je sve do vraćanja EGINE oko 405./404. g. pr. Krista, možda još koju godinu dulje. No, opseg i vanjski izgled kovanica, koje se Damastiju pripisuju na temelju legende, upućuju, međutim, na to da je djelatnost kovanja novaca morala trajati puno dulje od navedenoga datuma, tj. od 405./404. g. pr. Krista.

Promatramo li damastijske kovanice, uočiti ćemo da zaista samo manji dio kovanica ima klasični grčki izgled i da tetradrahme te skupine imaju jedinstvenu težinu između 13,35 i 13,6 grama. Te nominale zasigurno pripadaju u razdoblje grčkoga Damastija između 431./423. pr. Krista i 405./404. pr. Krista. No, puno veći dio damastijskih kovanica odlikuje se drukčijim „stilom“, bez obzira na to što zadržava stare prikaze, i vjerojatno pripada u vrijeme nakon 404. pr. Krista. U najvećih nominala, tetradrahmi, može se uočiti znatno smanjenje težine. Prosječna težina pada s 13,45 g na 13,0 – 12,7 grama, što odgovara takozvanom „peonijskom standardu“. I drugi stilistički elementi na damastijskim kovanicama upućuju na određenu vezu s geografski, doduše, prilično udaljenom Paeonijom, vezu koju je ispravno primijetio već i May. Iz tog opseznoga dijela damastijskih kovanica odskače još jedna skupina. Tetradrahme iz te skupine očigledno više ne mogu zadržati jedinstvenu težinu, a njezini prikazi ostavljaju „zapušten“ dojam pa se nepristranom promatraču doslovno nameće misao da to više nisu grčke kovanice,

nego štoviše barbarizacija izvornih grčkih kovanica. Tu se na poledini tetrobola javlja predmet koji bi zaista mogao biti motika za rudaču (rudarski pijuk). Puno toga govori u prilog tome da te kovanice nisu više kovane u grčkom Damastiju, nego možda čak i na nekom potpuno drugom mjestu. No, sigurniji podatci o tome i o kronologiji mogu se dati tek nakon detaljnih studija.^{8,12}

Novci Pelagije

Iako postoji znatna ikonografska sličnost na tetradrahmama, drahmama i tetrobolima novca Pelagije, postoje i znatne razlike. Na najranijim tetradrahmama, na prednjoj strani novca, prikazana je Apolonova glava, a na stražnjoj strani prikazan je makedonski štit, uokolo kojega je natpis ΠΕΛΑΓΙΩΝ. Prikaz makedonskoga štita javlja se prvi put na novcu, što pokazuje da je taj štit bio poznat na vrlo velikom području sjeverne Grčke. Kasnije se taj štit javlja i na reversu novca kralja Patraosa iz Peonije, a drži se da simbolizira pobjedu Peonaca nad Makedoncima. Kasnije se u kovnici kuju drahme i vrlo rijetko tetroboli. Te manje srebrene kovanice znatno slične novcu Damastija, s prikazom Apolona ili ženskog lika (vjerojatno nimfe), a na naličju se prikazuje metalna ploča s remenom – drškama za nošenje (prijenosni ingot). Misli se da je pelagijski novac kovan između 325. i 320. g. pr. Kr. u Damastiju do zatvaranja kovnice (May). Nakon zatvaranja kovnice u Damastiju javlja se na novcu Pelagije isti ikonografski prikaz (Apolon - tronožac), no ubrzo u jako barbariziranom obliku i s potpuno nerazumljivim tekstovima. Kasnije se na novcu Pelagije javlja tipologija preuzeta poglavito s makedonskog novca, s prikazom Heraklove glave s Amonovim rogom (preuzeta tipologija s novca makedonskog vladara Lizimaha 323.-281. g. pr. Kr.). Oko 280. g. pr. Kr. kovnica je prestala djelovati, što May povezuje s invazijom Gala. U svojoj zbirci posjedujem četiri tetradrahme Pelagije te jednu drahmu Pelagije koje prikazujem. Dvije tetradrahme i drahma Pelagije nisu do sada opisane u stručnoj literaturi.

Prikaz novca Pelagije

Slika 1. Tetradrahma Pelagije, težina 11,55 grama, autorova zbirka; avers: Apolonova glava u lijevo; revers: uvijek prikaz tronošca kao na ranijem novcu Damastija, uz prikaz noža lijevo, ali primjećuje se početna barbarizacija prikaza. ΠΕΛΑΓ

May ga nije opisao (objavljen u Numizmatičkim vijestima 2011. g.)

Slika 2. Tetrurahma Pelagije, težina 11,12 grama, autorova zbirka; avers: Apolonova glava u lijevo (sličan djelomice barbariziran prikaz Apolona); revers: fantastijski prikaz tronošca, iznad polumjesec, prikaz noža sa desne strane. ΑΠΓΛΛΕΤ

May 7b (objavljen u Numizmatičkim vijestima 2011. g.)

Slika 3. Tetrurahma Pelagije, težina 10,81 grama, autorova zbirka; avers: barbarizirani prikaz Apolonove glave u lijevo; revers: fantastijski prikaz tronošca, s nožem u desno, iznad polumjesec.

Tekst neprepoznatljiv.

May - neobjavljen.

Slika 4. Tetradrahma Pelagije, težina 11,20 grama, autorova zbirka; avers: lijep, iako djelomično barbariziran prikaz Apolonove glave u lijevo; revers: još uvijek uočljiv prikaz tronošca i noža desno, ali barbariziran.

Naznačena je samo središnja lavlja šapa, ispod koje je prikaz polumjeseca.

Tekst: ΠΕΛ

May – neobjavljen.

Slika 5. Drachma Pelagije, težina 3,09 grama, autorova zbirka; avers: prikaz glave Herakla s Amonovim rogom u lijevo; revers: fantastički prikaz tronožca lijevo, ispod i iznad polumjesec, sa strane stilizirano slovo E.

May – neobjavljen.

Učinio sam rendgensku analizu metala dvije ikonografski slične tetradrahme Damastija i Pelagije aparatom Analyticon XL2 Classic/XL2 100, a rezultate navodim u prilogu (tablica 1., 2.).

Analizirane su tetradrahme Pelagije (sl. 1.) te tetradrahme Damastija (Numizmatičke vijesti, 2011. g., sl. 11., May 6).

DISKUSIJA

Rezultati opsežne analize Herthe Schwarz, a u novije vrijeme Dubravke Ujes-Morgan, o grčkom obilježju Damastija dovode se u pitanje analiziranjem sitnijeg novca Damastija (drahme i tetrobola) jer grčki grad nije običavao prikazivati banalnu trgovačku

robu ili alat (rudarski pijuk, metalnu ploču s remenom za nošenje), a što se prikazuje na sitnijem novcu Damastija. Stoga teorija o tome je li Damastij ilirsko ili grčko naselje ne mora biti točna. Sigurno je točan citat Strabona: "iznad Epidamnosa i Apolonije do Keraunijskih brda žive Bilini, Taulanti, Partini i Brigi. U susjedstvu se nalaze rudnici srebra kod Damastija" (Strabon VII, 7,8 (C326)).^{13,14}

Je li Damastij grčka kolonija u unutrašnjosti zapadnoga Balkana? Da li je osnovan duboko u unutrašnjosti, a ne na obali kao većina grčkih kolonija, zbog blizine rudnika?

Zanima nas također i to jesu li novci Damastija i Pelagije kovani u Damastiju ili su postojale dvije različite kovnice u blizini?

Da li je kovnica Pelagije nastavila kovati novac tamo gdje je završilo kovanje novca Damastija?

Na sva ta pitanja nije odgovorio ni May, kao ni kasniji istraživači. Damastij je samo jednom spomenut (Strabon), ali to se drži srećom u odnosu na Pelagiju, koja je povijesno prošla nezapaženo i nespomenuto, a njezini novci ostavili su jedini podatak o tome da je Pelagija uopće postojala. Stil kasnijih otkova pelagijskog novca upućuje na potpunu barbarizaciju, što sugerira da se Pelagija odvojila od grčkog utjecaja. Produkcija novca Damastija velika je, što se i uočava po različitim ikonografskim prikazima. Možemo pretpostaviti da je Damastij opskrbljivao širu regiju svojim srebrenim tetradrahama. Kasnije, neke druge vladavine – kao Pelagija, proizvode novac sličan novcu Damastija. Prikaz Herakla s Amonovim rogom i bez njega na novcu Pelagije pokazuje posredno i to da novci Damastija više nisu tako popularni, a vjerojatno je da su se kovali poslije prestanka rada kovnice u Damastiju (slika 5.). Novac Damastija postaje postupno manje poznat u svom okruženju te se traže obilježja susjednih i poznatijih likova na novcu – slična kralju Lizimahu.

Može se zaključiti da je stanje u Pelagiji bilo nešto bolje od barbarskih zajednica uokolo Dardanije koje su kovale imitacije makedonskih, peonskih ili „Larisa“ tipova novca.

Prikaz „makedonskoga štita“ na tipu tetradrahme iz Pelagije jako je interesantan jer se javlja prvi put na novcu. To svakako upućuje na to da je taj oblik štita morao biti uobičajen (poznat) na velikom području sjeverne Grčke. Njegova pojava i nije tako iznenađujuća jer se kasnije nalazi štit dekoriran u makedonskom stilu na ruci palog ratnika – konjanika na naličju tetradrahme kralja Patraosa iz Peonije. Ikonografskom analizom novca Pelagije uočava se sve veća barbarizacija prikaza Apolona na licu novca, ali i još i više izobličenje prikaza tronošca. Tronožac se pretvara u centralni „pokal“ i dobiva nerazumljiv – fantazijski dizajn. Pojava polumjeseca iznad ili ispod tronošca nije jasna (simbolika vezana uz kult Apolona?), (slike 2., 3., 4.).

Nije jasno zašto su majstori u središnjoj kovnici u Damastiju (?) kovali takav novac fantazijskoga dizajna. Vjerojatno je da su taj novac kovali domaći, neškolorani „majstori“ koji su željeli da novac slični novcu Damastija. Postavlja se i pitanje o tome jesu li ti „majstori“ koji su kovali novac Pelagije uopće poznavali značenje ikonografskoga prikaza novca Damastija. Postupno se i slova pretvaraju u niz točkica i tekst postaje potpuno nerazumljiv (slika 3.).

Metrološkom analizom uočavamo da su tetradrahme Pelagije prosječno 2 grama lakše od tetradrahmi Damastija, čak su lakše od prosječnoga peonskoga standarda. Taj podatak govori u prilog tezi da je taj novac ipak bio lokalni novac.

Analizom metala dviju ikonografski sličnih tetradrahmi Pelagije i Damastija utvrđeno je da praktično imaju podjednak i visoki sadržaj srebra (više od 95 %), (tablica 1., 2.).

analyticon			
leidenschaftlich präzise			
Analyticon Dieselstraße 18 61191 Rosbach v. d. Höhe			
Report of Analysis/Analysenbericht			
XL2-76317			
Reading No	402		
Mode	Precious Metals		
Time	2012-03-04 05:02		
Duration	6.58		
Units	%		
Sigma Value	2		
Sequence	Final		
Flags	8mm		
Probe	DAMASTION TETRADRACHMA		
Material			
Farbe			
Kunde			
Lieferant			
Bemerkung			
User Login	user		
	%	±	Error
Ag	95.666	±	0.429
Pd	< LOD	:	0.118
Rh	< LOD	:	0.083
Ru	< LOD	:	0.024
Pb	0.336	±	0.089
Au	0.352	±	0.103
Se	< LOD	:	0.065
Pt	< LOD	:	0.275
Ir	< LOD	:	0.344
Zn	< LOD	:	0.069
Cu	3.646	±	0.287
Ni	< LOD	:	0.239
Co	< LOD	:	0.129
Fe	< LOD	:	0.276
Karat	0.084	±	0.000
Performed by: Dipl.-Ing A.Markowski			

Tablica 1.

analyticon			
leidenschaftlich präzise			
Analyticon Dieselstraße 18 61191 Rosbach v. d. Höhe			
Report of Analysis/Analysenbericht			
XL2-76317			
Reading No	405		
Mode	Precious Metals		
Time	2012-03-04 05:05		
Duration	6.17		
Units	%		
Sigma Value	2		
Sequence	Final		
Flags	8mm		
Probe	PELAGIA TETRADRACHMA		
Material			
Farbe			
Kunde			
Lieferant			
Bemerkung			
User Login	user		
	%	±	Error
Ag	95.598	±	0.550
Pd	< LOD	:	0.117
Rh	< LOD	:	0.082
Ru	< LOD	:	0.024
Pb	0.500	±	0.113
Au	0.438	±	0.122
Se	< LOD	:	0.084
Pt	< LOD	:	0.339
Ir	< LOD	:	0.478
Zn	< LOD	:	0.128
Cu	3.464	±	0.293
Ni	< LOD	:	0.387
Co	< LOD	:	0.299
Fe	< LOD	:	0.444
Karat	0.105	±	0.000
Performed by: Dipl.-Ing A.Markowski			

Tablica 2.

Analiza je, na žalost, izvedena za samo dvije tetradrahme, zbog tehničkih poteškoća. Analiza je obavljena u SR Njemačkoj, a planiram učiniti analizu i preostalih novaca iz zbirke novca Pelagije i Damastija.

Ova početna analiza vrlo je interesantna, nalaz upućuje na to da su možda obje kovanice iskovane u istom podneblju. Kao što pretpostavlja i May, vjerojatno je postojala jedna kovnica, i to u Damastiju, koja nakon prestanka rada djeluje još neko vrijeme i u njoj se kuje novac Pelagije. Koncentracija grčkog arheološkog materijala u južnom Kosovu i Metohiji na mjestima blizu rudarskih okana – Novo Brdo, upućuje na mogućnost da Grci nisu samo trgovali na tom području nego da su tu bili i nastanjeni. Svakako

da će daljnje analize metala, geomorfološka, geokemijska analiza te pronalasci novih antičkih izvora dodatno objasniti ova sadašnja razmišljanja.

ZAKLJUČAK

Autor navodi svoja razmišljanja o kovnicama Pelagije i Damastija. Temeljena su na novijim istraživanjima, ikonografskoj analizi i komparativnoj analizi metala novca iz Pelagije i Damastija. Ostaje otvoreno pitanje da li je Damastij bio ilirski ili grčki grad. Svakako postoji uska veza između kovnice Pelagije i Damastija. Na temelju analize novca Damastija i Pelagije iz vlastite zbirke, ikonografskom analizom, analizom metala, proučavanjem poznate literature, pretpostavlja da je kovnica Pelagije nastavila raditi u kovnici Damastij kad je ona prestala raditi, a imala je više lokalno obilježje. Prikazuje i opisuje neke novce Pelagije, koji do sada nisu objavljeni u literaturi.

LITERATURA

1. *Horvat, B.*, Tetradrahme „Grada” Damastiona iz nalaza u Risnu (Rhison), Numizmatika, II.-IV., Zagreb, 1936., str. 26.-64.
2. *Imhoof-Blumer, F.*, Beitrage zur Münzkunde und Geographie von Altgrichenland und Kleinasien, ZFN, 1., str. 99.-114.
3. *Gäbler, H.*, Zur Münzkunde Makedoniens, IX. Die Prägung der paionische Könige. Die Lage von Damastion und Pelagion. ZFN, 37., 1927., str. 223.-253., 245.-251.
4. *Mayer, A.*, Položaj Damastija, Numizmatika, II.-IV., Zagreb, 1936., str. 17.
5. *May, J. M. F.*, The Coinage of Damastion, London, 1939.
6. *Kos, P.*, Leksikon antičke numizmatke, Hrvatski bibliografski zavod, Zagreb, 1998., str. 75.
7. *Jurukova, J.*, Peonija, Pelagija i Damastion u svjetlu nekih novih nalaza. Numizmatika Hrvatskog numizmatičkog društva, spomen izdanje, 1928. – 1988., Zagreb, str. 6.-8.
8. *Schwarz, H.*, U Damastion: Damastion in Illyrien I: zur Lage und Geschichte einer Griechischen Gründung im 5. Jh. v. Chr., Gephyra 7. 2010., str. 1.-59.
9. *Ujes Morgan, D.*, The pattern of Findspots of Coins of Damastion: A Clue to its location. Proceedings of the XIVth International Numismatic Congress, Glasgow 2009, ed. by Nicholas Holmes, Vol. I, Glasgow, 2011., str. 408.-496.
10. *Kovač, D.*, Moguća lokacija grada Damastija postavljena analizom ikonografije novca. Num. vijesti, god. 53., broj 64., Zagreb, 2011., str. 5.-25.
11. *Kovač, D.*, Prilog ikonografiji novca Damastija. Zbornik radova 6. međunarodnog numizmatičkog kongresa u Hrvatskoj. INCC 2010, Zadar, tisak Rijeka, 2011., str. 161.-174.
12. *Schwarz, H.*, Damastion in Illyrien. NNB, October 2012, 61. Jahrgang, str. 425.-429.
13. *Baladic, R.* ed Strabon, Geographie, livre VII, Paris, 1989.
14. *Ujes, D.*, Recherche sur la localisation de Damastion et ses mines: Revue Numismatique, ed. Societe Francaise de numismatique, 2002., str. 103.-129.